

Seminární práce:

Zjišťování generačních posunů v užívání nářečního lexika

(Dotazníkový výzkum nářečního lexika, nahrávky a přepis souvislých spontánních nářečních projevů)

- **Dotazníkový výzkum nářečního lexika**

Dotazník obsahuje 60 položek vybraných z *Českého jazykového atlasu 1*; <https://cja.ujc.cas.cz/CJA1/>; příslušná slova/hesla lze vyhledat i na <https://cja.ujc.cas.cz/e-cja/>.

Příloha 1: Seminární práce_dotazník.xlsx (list Dotazník)

Úkol pro studenta:

vyhledat v ČJA 1 nářeční výraz zachycený v lokalitě, kde bude provádět výzkum; pokud tato lokalita v ČJA uvedena není, najít v ČJA nejbližší obec (viz *Seznamy zkoumaných obcí*; <https://cja.ujc.cas.cz/e-cja/obce>), číslo lokality uvést namísto červeného textu v záhlaví **sloupce C přílohy 1**, vyhledaný nářeční výraz zapsat do tohoto sloupce. Pokud se vybraná lokalita nachází na hranicích dvou areálů, je potřeba k tomu při vyplňování nářečních výrazů přihlídnout.

Příloha 2: Jak pracovat s ČJA_pokyny.pptx

Ve **sloupci D přílohy 1** jsou uvedeny návodné kontexty, s jejichž pomocí student zjistí výraz, který užívá mluvčí. Je možné ptát se jinak, ukázat na předmět, předvést činnost, připravit si obrázkovou přílohu a použít ji při dotazování místo návodných kontextů.

Je vhodné mluvit s dotazovaným naprosto přirozeně, aby se jeho projev pokud možno shodoval s tím, jak běžně komunikuje v přirozeném, soukromém prostředí.

Úkol pro studenta: Zjištěné výrazy zapsat do příslušného sloupce (pokud jedna z generací nebude vyzkoumána, zůstanou sloupce prázdné); v řádce jednoho sloupce může být uvedeno i více výrazů.

Důležité:

- **odpovědi zapisovat přesně** tak, jak je dotazovaný řekne (např. dávat pozor i na zaznamenání délky samohlásek tak, jak byla vyslovena)
- výrazy dohledané v ČJA neprozrazovat předtím, než mluvčí odpoví
- snažit se vysvětlit dotazovanému, aby mluvil tak, jak je zvyklý (např. v rodinném prostředí), aby se nesnažil mluvit spisovně

Doplňující dotazy:

- zda mluvčí nepoužívá i jiný výraz
- kdy které slovo používá (např. doma, ve škole, jedno může považovat za spisovné, druhé za nespisovné ap.)
- u starších mluvčích: zda stejné slovo používali i jejich (pra)rodiče nebo zda si z dětství vzpomínají na jiný výraz.

Vše pečlivě poznamenat (sloupec poznámky).

Odpověď na otázku:

Jak přesně naleznou v ČJA výraz pro danou oblast, např. u položky „chlapec“ výraz pro bod. 650?

– Pro b. 650 platí areál *kluk* (pozor v komentáři k mapě v oddíle 1M je *u* podtrženo; v ČJA v *Abecedním seznamu podtržených hlásek* najdete izoglosu, která se k podtrženému *u* vztahuje, tj. D2abc, na PRO – mapa D vyhledáte, co platí pro b. 650, tj. široké *o* (*o* +Alt 812) + šrafa *chlapec* (v komentáři v oddíle 1M je *l* podtrženo; k podtrženému *l* se vztahuje izoglosa E4ab; ta se však bodu 650 netýká, vztahuje se na vých. Moravu).

Nepřehlédněte podtržené *y*, *ý*: výraz pro člověka, který je hubený, bude např. v okolí Brna *chodě*, v Čechách *hubenej*.

• Informace o mluvčích

Úkol pro studenta: vyplnit [list Mluvčí přílohy 1](#)

Všechny požadované informace jsou velice důležité při následném vyhodnocování získaného materiálu. Vše je možné zapojit do rozhovoru při pořizování zvukového záznamu, ptát se postupně.

Důležité: souhlas se zařazením nahrávky do archivu dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR a s případným použitím ukázek k prezentaci (stačí do příslušného řádku listu Mluvčí zapsat **ano** nebo **ne**).

Ukázky z nahrávek jsou používány vždy anonymně – jen s uvedením roku a místa narození (nebo dlouhodobého pobytu) dotyčného.

• Nahrávky souvislých spontánních nářečních projevů

Úkol pro studenta: pořídit nahrávku nepřipraveného projevu (promluva, rozhovor, ideální je co nejsouvislejší vyprávění); **délka min. 30 minut**.

Upozornit, že je potřeba nahrát rozhovor tak, jak se mluvčí běžně baví v rodině, s přáteli a známými.

DŮLEŽITÉ: je potřeba, aby se rozhovor odehrával v klidném prostředí bez rušivých zvuků, jako je zapnutá televize, cinkání kuchyňského nádobí apod.

Vhodná témata:

jak a s čím si hráli, kam chodili do školy, co dělávali po škole, s čím museli doma pomáhat, jaké měli kamarády, zda dělali nějaké lumpárny, jak pomáhali v domácnosti a v hospodářství, jak slavili svátky (Vánoce, Velikonoce), jaká jídla se doma vařila, co se peklo (je vhodné zeptat se i na recepty), jak prožívali nejrůznější situace (zda se událo něco veselého, smutného, nějaké neštěstí), čemu se věnují ve svém volném čase apod.

Je možné bavit se o aktuálním dění, které se mluvčích bezprostředně týká, např. jak koronavirus ovlivnil jejich život.

Doplňující otázky:

zda používají nějaká další nářeční slova než ta, která jsou uvedena v dotazníku, a co ta slova znamenají, jestli si pamatují od svých rodičů či prarodičů nějaké nářeční výrazy.

• Přepis souvislých spontánních nářečních projevů

Úkol pro studenta: z každé pořízené nahrávky vybrat pasáž se souvislejším vypravováním a tu zapsat pomocí dialektologického přepisu; **rozsah 1200–1500 znaků**.

Pokyny k přepisu budou uvedeny v příloze 2.

Tip: podívat se na webové stránky ČJA, svazek *Dodatky* (<https://cja.ujc.cas.cz/CJA-dodatky/>), kapitola *Ukázky nářečí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (s. 349n), jakým způsobem jsou přepsány nářeční promluvy (zejména ty, které byly nahrány nejbližze jejich zkoumané lokalitě).

Důležité:

Přepisovat vše přesně tak, jak to mluvčí vyslovil (zaznamenat např. i opakující se slova nebo slabiky, zadrhnutí v řeči, přeroknutí).

K přehrávání nahrávek lze použít např. přehrávač VLC (umožňuje zpomalení zvukového záznamu).

V případě rozhovoru označit mluvčí A, B a na začátku uvést, kdo je mluvčí A, kdo B.

Uvést časový údaj začátku a konce přepisované části.

• Analýza získaného materiálu

Úkol pro studenta:

OSNOVA:

Jméno studenta, učo: **Nováková** Petra, 123456

Studijní obor, ročník; JS 2021

Název předmětu

Název lokality, okres: **Lhota**, okres xxx

Název práce: Zjišťování generačních posunů v užívání nářečního lexika

(Dotazníkový výzkum nářečního lexika, nahrávky a přepis souvislých spontánních nářečních projevů)

Obsah:

1. informace o obci: název, blízký bod ČJA, region; nejbližší města, jaká je v místě škola, je možné dodat stručné informace o historii obce apod.
2. zařazení mluvy obce do nářeční skupiny, podskupiny, úseku, typu + nářeční znaky + charakteristické nářeční jevy (hláskové, morfologické aj.)
3. informace o mluvčích (dodržet označení A = nejstarší, B = střední, C = nejmladší generace)
4. analýza získaného materiálu
5. závěr

Uložit do souboru: **Nováková_Lhota.docx**

Charakteristika mluvčích:

Např.: Informátor A je žena narozená v roce xxxx v XX. Její matka byla z XX, otec se narodil v YY, ale od dvou let vyrůstal v XX. V 26 letech se provdala a od té doby žije v YY. Otec jejího muže byl ze ZZ a jeho matka z YY. Informátorka se tři roky učila v BB, vyššího vzdělání nedosáhla. V YY žije dodnes, spolu se svým manželem a dětmi.

Informátor B je žena narozená v roce xxxx v UU. Do tří let žila v XX, poté se její rodina přestěhovala do YY, kde žije dodnes. Jazykově může být ovlivněna jednak manželem, který žil do svých 27 let v KK (tj. bod ČJA xxx), jednak studiem na střední škole v QQ, na vysoké škole v AA a zaměstnáním (...).

Informátor C je muž narozený v roce xxxx v CC, studuje na PřF MU obor ... Rodiče pochází z CC. Základní školu absolvoval v XX, gymnázium v AA, nyní pobývá střídavě v CC a v Brně.

Základní analýza a závěry:

Udržuje se dialekt v místě výzkumu a u zkoumaných mluvčích. Znají sledované výrazy? Užívají je aktivně? Znají je jen pasivně? Pamatují si je z dětství? Znají je ze svého okolí (přátelé, spolupracovníci)?

Je rozdíl mezi zástupci jednotlivých generací v tom, které výrazy znají? Je rozdíl v početním zastoupení? Zná např. mluvčí z nejstarší generace nejvíce nářečních výrazů a nejmladší nejméně? Nebo je stav vyrovnaný?

Co může ovlivňovat ústup nářečních slov?

Jaké máte vy sami vlastní zkušenosti s užíváním nářečních slov? Měli jste někdy problém, že jste někomu nerozuměli, protože použil nářeční výraz? Nebo někdo nerozuměl vám?

Můžete používat tabulky, grafy, udělat statistiky, v dotazníku můžete vyznačovat barevně apod.

Rozsah: 2–2,5 strany A4 + přílohy

Použití zdroje: bibliografické citace (citační norma)

Seznam příloh:

Dotazník: [Nováková_Lhota.xlsx](#)

Přepisy nahrávek: [Nováková_Lhota_A.docx](#) (nejstarší gen.), viz zasláný soubor
[Nováková_Lhota_B.docx](#) (střední gen.)

[Nováková_Lhota_C.docx](#) (nejmladší gen.)

Zvukové nahrávky: [Nováková_Lhota_A.mp3](#) (nejstarší gen.)

[Nováková_Lhota_B.mp3](#) (střední gen.)

[Nováková_Lhota_C.mp3](#) (nejmladší gen.)

Důležité:

dbejte na pravopisnou stránku a grafickou úpravu práce
kurzivou pište jazykové/nářeční doklady a názvy děl

• Harmonogram

Odevzdání 10 položek dotazníku (jen vyhledané nářeční výrazy v ČJA, zatím neprovádět výzkum):

Odevzdání ukázky přepisu (cca 500 znaků vč. mezer):

Odevzdání dotazníku (vyhledané nářeční výrazy v ČJA):

Odevzdání přepisu alespoň jedné ukázky:

Odevzdání celé seminární práce (popis+analýza, vyplněný dotazník, přepsané ukázky):

Kontaktní e-mail: ireinova@ujc.cas.cz (objemné soubory lze zaslat prostřednictvím <https://www.uschovna.cz/poslat-zasilku>)

Nejpozději do student obdrží práci s připomínkami. Podle nich práci opraví, doplní a zašle zpět do